

12. Гражданское право: Учеб. пособие / Под ред. проф. А.Г. Диденко – Алматы, 1999 (кітап)
13. Закон Республики Казахстан от 16 января 2001 года «О некоммерческих организациях» № 142-ІІ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 15.11.2020 г.)// https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1021519 (дата обращения: 26.11.2020) – (интернет источник)
14. Закон Республики Казахстан от 1 марта 2011 года № 413-ІV «О государственном имуществе» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.11.2020 г.)// https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30947363 (дата обращения: 26.11.2020) – (интернет источник)
15. Бычкова А.А. Актуальные проблемы регистрации юридических лиц в Российской Федерации [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/aktualnye-problemy-registratsii-yuridicheskikh-lits-v-rossiyskoy-federatsii> (дата обращения: 26.11.2020) – (интернет источник)

ҒТАМР 10.86.01

СУДЬЯЛЫҚ ЭТИКАНЫҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗІРГІ МАЗМҰНЫ

А. БАЙКАНОВА

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Аңдатпа. Мақала өзекті мәселеге арналған, әдепті жүріс-тұрыс барлық судьялардың, сот аппаратының басшылары және қызметкерлері мәдениетінің ажырамас бөлігі болуы тиіс. Судьялық этика адамгершілік мұраттарының, сот төрелігін жүзеге асыру қағидалары мен нормаларының жиынтығы болып табылады. Мұның барлығы сот процесіне қатысушылардың қызметінің моральдік мазмұнын айқындайды.

Мақалада «сот этикасы» және «судьялық этика» терминдері ұғымдары бір-біріне тең еместігін айтылып, олардың айырмашылығын көрсетілді. Сонымен қатар, «судьялық этика» ұғымымен «судьялық этикет» ұғымы арасындағы байланыс сипатталған.

Кілт сөздер: сот, сот этикасы, судьялық этикет, судьяның мінез-құлық принциптері.

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме, про этическое поведение, которое должно стать неотъемлемой частью культуры всех судей, руководителей и сотрудников аппарата суда. Судейская этика представляет собой совокупность нравственных идеалов, принципов и норм осуществления правосудия. Все это определяет моральное содержание деятельности участников судебного процесса.

В статье говорится о том, что понятия терминов «судебная этика» и «судейская этика» не равны между собой, и было показано их различие. Кроме того, с понятием «судейская этика» в статье описывается связь между понятием «судейский этикет».

Ключевые слова: суд, судебный этикет, судейский этикет, принципы поведения судьи.

Annotation. The article is devoted to an urgent problem about ethical behavior, which should become an integral part of the culture of all judges, managers and employees of the court staff. Justiciary ethics is a set of moral ideals, principles and norms for the administration of justice. All this determines the moral content of the activities of the participants in the trial.

The article says that the concepts of the terms «judicial ethics» and «justiciary ethics» are not equal, and their difference was shown. In addition, the article describes the relationship between the concept of «justiciary ethics» and the concept of «justiciary etiquette».

Key words: court, judicial ethics, justiciary ethics, principles of judge behavior.

Сот билігі Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады және азаматтар мен ұйымдардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғауға, Республика Конституциясының, заңдарының, өзге де нормативтік құқықтық актілерінің, халықаралық шарттарының орындалуын қамтамасыз етуге қызмет етеді [1]. Сондықтан, этика ережелерін сақтау қоғам үшін де, сот жүйесі үшін де маңызды. Сапалы, әділ, объективті, құзыретті, ойға қонымды мерзімдерде жүзеге асырылатын сот процесі адамды, оның құқықтары мен заңды мүдделерін тиімді қорғауға қабілетті. Сотқа деген сенім қоғамның мәдениеті, бұқаралық ақпарат құралдарының орны, сот қызметі, заңнама сапасы сияқты бірқатар факторлар мен өзге мән-жайлар негізінде қалыптасады. Сот өз қызметінде заң нормаларын ғана емес, адамгершілік бастамаларын да басшылыққа алуы тиіс. Әдепті жүріс-тұрыс барлық соттардың, сот аппаратының басшылары және қызметкерлерінің жүріс-тұрысының ажырамас бөлігі болуы тиіс. Сот этикасы адамгершілік мұраттарының, сот төрелігін жүзеге асыру қағидалары мен нормаларының жиынтығы болып табылады. Мұның барлығы сот процесіне қатысушылардың қызметінің моральдік мазмұнын айқындайды. Судьялар мен сот процесінің басқа қатысушыларының қызметін этикалық реттеу бойынша жинақталған тәжірибе «сотта адамға шынайы әрі кең тұрғыдан қарауға, қатыгездік сипаттарыныңсыз әдістердің қолданылуына және қоғамдық құқықтық тәртіпті қорғауда риясыз шындықтың көрініс табуына» ықпал етуі тиіс [2]. Судья күнделікті қызметінде заң нормаларын басшылыққа алып қана қоймай, ішкі ой толғанысына да сүйенуі тиіс, бұл ретте сөзсіз әрі мәңгілік этика стандарттары мен жүріс-тұрыс қағидаларынан ауытқымауы қажет. Сот ісін жүргізудің моральдік негіздерін зерттеу кезінде сот туралы білімді соттағы іс барысынан судьяның этикалық қызметіне ауыстыру қажет.

«Сот этикасы» термині А.Ф. Кониге тиесілі. 1901 жылы ол Александровский лицейінде оқыған «Қылмыстық процестегі адамгершілік бастамалар (сот этикасының жалпы белгілері)» оқу курсына кіріспе лекция жазып, лекция 1902 жылы «Әділет министрлігінің журналында» жарияланған еді [3]. Сондай-ақ проблеманың мәнісіне қатысты бірқатар авторлық пікірлер А.Ф. Конидің «Сот этикасының жалпы белгілері» баяндамасында да

көрініс табады, мұны ол 1901 жылдың 22 желтоқсанында Мәскеу психологиялық қоғамының отырысында баяндаған еді. А.Ф. Конидің көзқарасы бойынша сот этикасының мәні келесі аспектілер негізінде анықталады:

а) құқық саласындағы кәсіби қызметті реттейтін белгілі бір нормалар, қағидалар, ережелер жиынтығы;

б) сот ісіне қатысушылар арасында объективті түрде қалыптасатын нақты практика мен қатынастар;

в) зерттеу нысаны кәсіби талаптардың этикалық аспектісі мен олардың қолданылуы болып табылатын ғылыми пән;

г) болашақ заңгерлерді жалпы даярлаудың ажырамас элементі қызметін атқаратын арнайы оқу пәні [4].

Осы түсінік заң теориясы мен практикасында барынша кеңінен қолданылатынына қарамастан, оған деген көзқарас екіұшты болып қала беруде. Сот этикасының қалыптасу және даму тарихында батыс еуропалық және отандық дәстүрлер ажыратылады, олардың әрқайсысына белгілі бір кезеңдер тән.

Батыс Еуропадағы сот этикасының пайда болу және даму тарихы үш кезеңнен тұрады. Бірінші – бастапқы кезең (б.з.д. V ғ. – б.з. VI ғ.) – сот төрелігінің негізгі бастамаларының (сот талқылауының жариялылығы, ауызекілігі, тікелейлігі және дәлелдемелердің судьяның ішкі ұйғарымына негізделген еркін бағалауы) пайда болуымен сипатталады. Аристотельдің, Боэцийдің, А. Геллийдің, Платонның, Сократтың, Ұлы Юстинианның еңбектерінде көрініс тапқан. Екінші – орта кезең (XVII ғасырдың ортасы – XX ғасырдың ортасы), оның шеңберінде ар-ождан соты сот ісін жүргізудің моральдік этикалық, адамгершілік құрауышы ретінде қарастырылып, оның тәуелсіздігі, бейтараптылығы мен объективтілігі атап көрсетілді. Г. Гегельдің, Г. Гроцийдің, И. Канттың еңбектерінде көрініс тапқан. Үшінші – заманауи кезең (XX ғасырдың ортасынан бастап қазіргі уақытқа дейін), оның барысында сот этикасы сонау Антика дәуірінде пайда болған сот төрелігін жүзеге асырудың негізгі қағидаларын сақтап, дамытты. Негізгі өкілдері: Х. Арентдт, М. Фуко, К. Шмитт, Л. Штраус [5].

Ресейлік және посткөнестік сот этикасының даму тарихы да үш кезеңді қамтиды. Бірінші – революцияға дейінгі кезең (XVIII ғ. соңы – 1917 ж.), бұл кезеңде сот этикасының нормалары мен ережелері алғаш көрініс тапты. Ол «Судьялар мен шенеуніктерді паракорлықтан сақтандыру туралы» атаулы жарғыда (1762 ж.), «Бүкілресейлік Империяның Губернияларын басқаруға арналған мекемелер» құжатының (1775 ж. және 1780 ж.) екі бөлімінде және келесі сот жарғыларында (1864 ж.) атап көрсетілген: «Азаматтық сот ісін жүргізу жарғысы (1866 ж. «Қорғаушылық сот ісін жүргізу туралы» заң ережесімен

толықтырылған)), «Қылмыстық сот ісін жүргізу жарғысы», «Сот заңдары жөніндегі мекеме», «Бітістіруші судьялар белгілейтін жазалар туралы жарғы», «1865 ж. 2 қазанында бекітілген Мемлекеттік кеңес пікірі». Екінші – кеңестік кезең (1917–1991 жж.) – сот этикасы нормалары мен қағидаларының Кеңес мемлекетінің қажеттіліктеріне толық бағынуымен сипатталады; сот этикасы кеңестік үгіт-насихат машинасының саяси насихатында маңызды рөл атқарады. Үшінші – посткеңестік кезең немесе отандық сот этикасының дамуының заманауи кезеңі (XX ғ. соңы – XXI ғ. басы), сот этикасының маңызы арта түсіп, ол жаңа даму сатысына көтерілді және мемлекеттің ықпалынан қорғалды, судьялардың жүріс-тұрысының жаңа нормалары мен қағидалары бекітілді. Ол «РФ-ның судьясының ар-ождан кодексінде» (1993 ж.), «Судья этикасы кодексінде» (2004 ж.), жаңа РФ «Судья этикасы кодексінде» (2012 ж.) және ҚР «Судьялық әдеп кодексінде» (2016 ж.) [6] көрініс тапқан.

Судьялардың мәртебесі, олардың адамгершілік қасиеттері, жалпы судья этикасы проблемалары қазіргі уақытта аса өзекті. Халықаралық қоғамдастық оларға жіті назар аударады. Мұны ең болмағанда соңғы жылдардағы негізгі халықаралық құқықтық актілер бойынша аңғаруға болады. 1985 ж. БҰҰ Бас ассамблеясы «Сот органдарының тәуелсіздігінің негізгі қағидаларын» бекітті. 1993 ж. Еуропалық судьялар қауымдастығы «Еуропалық судья мәртебесін» қабылдады. 1994 ж. Еуропа кеңесіне мүше мемлекеттердің Министрлер комитеті судьялардың тәуелсіздігі, тиімділігі мен рөлі жөніндегі № R (94) 12 ұсынысты қабылдады. 1998 ж. 8-10 шілдесінде Еуропа кеңесі ұйымдастырған Еуропадағы судьялардың мәртебесі туралы заң бойынша көпжақты семинардың қатысушылары «Судьялардың мәртебесі туралы еуропалық хартияны» қабылдады. 2002 ж. Гаагада құқық қорғау тобы Судьялардың жүріс-тұрыс кодексін (Бангалор жобасы) қабылдады. 2001–2003 жж. Еуропалық судьялардың консультативтік кеңесі судьяларға арналған этикалық қағидалар мен ережелерді дайындап, құрастыру мәселелерімен белсенді жұмыс істеді [7]. Дегенмен, судья этикасы проблемаларына бөлінетін халықаралық назардың маңыздылығына қарамастан, судья этикасы қалай болғанда да ұлттық іс болып табылады. Судья этикасына қойылатын және аталған халықаралық құжаттармен реттелетін жалпы талаптар ұлттық факторлар мен бағалауларға негізделген ерекше әрі егжей-тегжейлі талаптармен толықтырылуы тиіс және толықтырылуда. Қандай да бір елдің тарихи тәжірибесі, оның менталитеті судьяға жүктелетін қандай да бір міндеттің белгілі бір елде басқа елмен салыстырғанда көбірек талқыланып, нақтылануына себепші болатыны сөзсіз.

Судья этикасы посткеңестік мемлекеттер үшін жаңа, әдеттен тыс, біздің қоғамымызға соңғы онжылдықтағы «батыс желімен» енген ұғым емес. 1864 жылғы сот реформасы кезінде судьяның кәсіби этикасы мәселелері ресейлік құқықтанушылардың, философтармен

элеуметтанушылардың жиі назарын аударған еді. Бұл ретте, судьяның, сот аппараты қызметкерлерінің (судьяның көмекшісі, сот хатшысы, сот отырысының хатшысы, жетекші мамандар, мамандар) кәсіби қызметі тергеушінің, прокурордың, адвокаттың қызметінен айтарлықтай өзгешеленетінін айта кеткен жөн. Судья мамандығы ең күрделі заң мамандықтарының бірі болып табылады. Судьяның қызметінде жеке тұлғаның көптеген арнайы қасиеттері мен дағдылары жүзеге асырылады. Олар жүйеленіп келіп, судьяның жеке тұлғасы құрылымына табиғи жолмен енеді де, оның шығармашылық әлеуеті мен жеке қызмет стилін айқындайды. Сондықтан судья этикасындағы басты элемент судьяның жеке тұлғасы болып табылады және заңи этика шеңберінде судья этикасын атап өткен жөн.

Заң әдебиеттерінде «**сот этикасы**» және «**судьялық этика**» терминдерін кезіктіруге болады. Біздің ойымызша, бұл ұғымдар бір-біріне тең емес. Философия ғылымдарының кандидаты А.А. Черевко өзінің диссертациялық зерттеуінде бұл терминдердің мәнін ашып, олардың ара қатынасын талдайды, сот этикасының пәні мен міндеттерін ажыратып, сипаттайды, әртүрлі ғалымдардың осы ұғымдарға қатысты көзқарастарын айқын әрі түсінікті баяндайды. Ізденуші сот этикасын қолданбалы этика түрінде зерттеуді және оның судья этикасымен (кәсіби) ара қатынасын анықтауды А.А. Гусейновтің бұл феномендерді бір-бірінен ажыратуға болмайтынтығы туралы ұйғарымымен бастайды. В.Н. Назаров «қолданбалы этика саласындағы мамандар арасында оның пәні, әдісі, құрылымы және мазмұны туралы бірыңғай пікір жоқ, сондай-ақ қолданбалы және кәсіби этиканың ара қатынасы туралы жалпы қабылданған ережелер жоқ» деп орынды атап өтеді [8]. Кәсіби этиканың өзіне тән белгілері бар, онда корпоративтік мүдделер көзделеді және ол өзі реттейтін кәсіби қызметтің мәдениетімен негізделеді. Судьяның кәсіби этикасы мен судья этикасы сот төрелігін жүргізу процесін реттейтін моральдік этикалық және құқықтық нормалардың тығыз байланысуымен ерекшеленеді. Этикалық білім саласы бола тұра, қолданбалы этика практикалық моральдік проблемаларды зерттейді, оның мәні біздің әрекеттерімізге, жүріс-тұрысымызға, жауапты әрі ой елегінен өткізілген күш-жігерімізге (нақты әрекеттер жеке тұлғаның саналы еркінің қайталанбас өзіндік көрінісі) байланысты орын алуы мүмкін жайттардан тұрады. Әрекеттің мұндай сипаттамасы оны қолданбалы этика тұрғысынан зерттеу сәтіне дейін бірде бір рет жалпы қоғамдық сана мен мақсатты ой қызметінің объектісі болған жоқ. Қолданбалы этиканың бір түрі қызметін атқаратын сот этикасының пайда болуымен жалпы этиканың ғана емес, практикалық философияның да жаңа даму кезеңі басталды. Судьялар сот этикасы проблемаларына арналған нормативтік-құқықтық актілерде бекітілген ережелер мен қағидаларды оларды қоршаған нақты жағдайды танып білу мақсатында емес, өз-өзін жетілдіру, өзінің моральдік этикалық келбетін жақсарту үшін қолданылады. Сот этикасы қолданбалы этиканың бір түрі ретінде сот ісін жүргізу

этикасының жалпы маңызы бар проблемаларымен айналысады және соттың қызметінде туындайтын нақты моральдік жағдайларды қарастырады, ал судья этикасы кәсіби этиканың бір түрі ретінде судьялардың кәсіби жүріс-тұрысымен айналысады және судьялар қоғамдастығы өкілдерінің кәсіби қызметін жүзеге асыруы кезіндегі, сондай-ақ жеке өміріндегі жүріс-тұрысын реттейтін құқық нормаларын қарастырады [9].

«Судьялық этика» ұғымы «судьялық этикет» ұғымына ұқсас, кейбір жағдайларда бірдей. «Заңгер энциклопедиясына» сәйкес, сот этикасы – «сот ісін жүргізуге қатысушылардың қызметінің (этикетінің) адамгершілік мазмұнын анықтайтын адамгершілік мұраттары, сот төрелігін жүзеге асыру қағидалары мен нормалары туралы білімнің негізін құрайтын қолданбалы этика бөлімдерінің бірі» [10]. Осы анықтамаға сүйене отырып, сот этикасы пәнінің үш негізгі құрауышын атап көрсетуге болады: нормативтік бөлік, сот этикасы пәнінің бүкіл элементтері арасында ең тұрақты болып табылатын жүріс-тұрыстың моральдік этикалық ережелері (этикет) және сот этикасы пәнінің кенет өзгерістерге аса бейім элементі сот ісін жүргізуге қатысушылардың адамгершілік санасы. Сондай-ақ кейбір ғалымдар судья этикетімен тығыз байланысқан судья этикасы мен сот этикасын бірге қарастырып, құрауыш элементтері ретінде судья этикасы мен этикетті қамтитын жалпылама «сот этикасы» терминін қолданады. Сот және судья этикасы ұғымы мен олардың ара қатынасын анықтауға қатысты жаңа тәсілді ұсынған А.Ф. Кони сот этикасын арнайы сот қызметінің қандай да бір саласына жалпы адамгершілік түсініктерін қолдану ғылымы деп есептейді. В.Н. Назаров пен А.С. Кобликов сот этикасына «судьялар мен қылмыстық, азаматтық және арбитраждық сот ісін жүргізуге қатысушы басқа да кәсіби тұлғалардың кәсіби қызметінің, қызметтен тыс жүріс-тұрысының адамгершілік сипатын айқындайтын жүріс-тұрыс ережелерінің жиынтығы және осы саладағы мораль талаптарының арнайы көріністерін зерттейтін тиісті ғылыми пән» деген анықтама береді. Ғалымдар сот этикасының негізгі міндеттеріне мыналарды жатқызады: сот ісін жүргізуге қатысушылардың кәсіби қызметінің моральдік этикалық қағидаларын анықтау және дайындау; осы негізде судьяның, прокурордың, тергеушінің (жауап алатын тұлғаның), қорғаушының кәсіби борышы туралы ғылымды қалыптастыру; қылмыстық және азаматтық сот ісін жүргізудегі моральдік құндылықтардың орнын анықтау; сот төрелігі саласына кіретін тұлғаларға адамгершілік тұрғыдан әсер ету әдістері мен амалдарын дайындау.

Сонымен, сот және судья этикасы қолданбалы және кәсіби этиканың түрлері ретінде бір-бірімен қатар өмір сүріп, олардың реттеу пәндерінің тығыз әрі тұрақты өзара әрекеттесу нүктесінде қиылысады, сондай-ақ судья этикасы реттеу пәні едәуір кең әрі судья этикасында реттелетін қатынастарды қамтитын сот этикасының құрауыш бөлігі болғандықтан, бір-

бірінің құрылымдық элементтері қызметін атқарады. Сот этикасы негізінен нақты сот істерін қарау кезінде істің тараптары мен қатысушылары арасындағы жүріс-тұрыс пен өзара қарым-қатынас нормаларын қарастырады. Ал судья этикасы көбінесе, судьяларды олардың әріптестерінің, өз істерін әділ шешу үшін жүгінген арызданушылардың, қоғамдастықтың бағалауы кезінде басшылыққа алынатын адамгершілік критерийлеріне қатысты болып табылады. Қорытындылап келгенде, сот органдары қызметкерлерінің этикасы – бұл сот төрелігін жүргізу саласындағы моральдің мәнін, ерекшеліктерін, функцияларын, сот қызметкерлерінің жүріс-тұрыс нормалары мен адамгершілік қасиеттерін зерделеу, ашып көрсету ғылымы. Бүгінде кәсіби құқықтық этика проблемаларын негізді түрде зерттеу қажет екендігі дау тудырмайды. Құқықтық этиканың мәнін, оның әрекет ету шектерін түсінуге және тіпті терминологиясына қатысты пікірталастар аз емес. Әдеп болмаған жерде әділдік туралы сөз қозғау қиын. Құқықтың «моральділігі» құқықта, соның ішінде оны жүзеге асыру мен қолдану практикасында әділдік бастамаларының көрініс табуымен түсіндіріледі. Құқықтың тап осындай сапасы, соттың құқық қолдану қызметінің кәсібилігі мен этикалығы шынайы сот төрелігін қамтамасыз етеді. Сот органдарының қызметінде моральдік фактор зор маңызға ие. Бұл сот органдарының алдында тұрған міндеттерді мораль қағидалары мен нормаларын біліп, сақтаған, кәсіби қызметте адамгершілік қатынастардың өзіндік сипаттарын ескерген жағдайда ғана сәтті орындауға болатындығымен байланысты. Заңға сәйкес әлеуметтік дау-дамайларды, тұлғалардың арасындағы арыз талаптарды шешуді сеніп тапсырылған адамдар өз әрекеттерімен шешімдері үшін адамгершілік тұрғысынан қатаң түрде жауап береді. Заң саласындағы қызмет арқаратын лауазымды тұлғалар адамгершілік проблемаларымен жиі кездеседі. Судья мамандығының ерекшеліктері кәсіби маңызды адамгершілік қасиеттерінің тұтас тобының болуын талап етеді. Болашақта біз адамның үстінен қарайтын соттың орнына адамға арналған сотқа қол жеткізуіміз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы 2000 жылғы 25 желтоқсанындағы №132 Конституциялық заңының 1-бабы, 2- тармағы
2. Черевко А.А. Становление и развитие судебной этики в России: традиции и инновации: автореф. дис... канд. филос. наук. - Саранск, 2013. – С. 3 / <http://www.dslib.net/etika/stanovlenie-i-razvitie-sudebnoj-jetiki-v-rossii-tradicii-i-innovacii.html>
3. Кони А.Ф. Нравственные начала в уголовном процессе (Общие черты судебной этики), 1902 / <https://www.twirpx.com/file/1028531/>
4. Сорокотягин И.Н., Маслеев А.Г. Профессиональная этика юриста. Изд. второе. перераб. и доп. – М., 2016. – С. 192 / <https://cdn1.ozone.ru/multimedia-/1013274202.pdf>

5. Иванова Л.А. К понятиям «судебная этика» и «судейская этика: история и современность» / Сибирский юридический вестник, № 2 (69), 2015. – С. 57-62 / <https://cyberleninka.ru/article/n/k-ponyatiyam-sudebnaya-etika-i-sudeyskaya-etika-istoriya-i-sovremennost>
6. «Судьялық әдеп кодексі» Қазақстан Республикасы судьяларының VII съезінде 2016 жылғы 21 қарашада қабылданды / <http://www.krso.kz/kz/act-8>
7. Этические обязательства судей: европейский опыт регламентации / <https://studref.com/333482/pravo/eticheskie-obyazatelstva-sudey-evropeyskiy-opyt-reglamentatsii>
8. Назаров В.Н. Прикладная этика. Учебник. - М.: Гардарики, 2015. – С. 9 / <https://www.twirpx.com/file/408755/>
9. Гусейнов А.А. Размышления о прикладной этике, 2020 / <https://iphras.ru/uplfile/ethics/RC/ed/kaunas/gus.html>
10. Заң энциклопедиясы, 2020 / <https://yuridicheskaya-entsiklopediya.slo-varonline.com/>

ҒТАМР 06.81.23

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ИГЕРУ ШЕҢБЕРІНДЕГІ ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚЫТУ МЕН ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

О.С. ҚАПАР, А.К. ОРЫНБАСАРОВ

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Аңдатпа. Білім берудегі белгілі бір мақсаттарына жетудің тиімді құралы ретінде оқу үдерісінде онлайн курстарды қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Білім алушыларға ұсынатын білім беру мүмкіндіктерін кеңейту, оқушылардың жүктемесін азайту, оқу үдерісін жоспарлау мен жүзеге асырудағы икемділікті арттыру, оқушылар мен студенттерді өздігінен оқуға, өткізілген тәжірибені тиімді пайдалану арқылы оқытылатын пәндердің орындалу сапасын арттыруда білім беруде қолданылатын программалардың орны ерекше. Білім берудегі қашықтықтан оқыту технологиялары және оларға арналған электрондық ресурстар қолдану педагогикалық практикада кеңінен қолданылуда.

Кілт сөздер: электрондық оқыту, онлайн курстар, қашықтықтан білім беру технологиялары, білім беру бағдарламалары.

Аннотация. Рассматриваются возможности использования онлайн-курсов в учебном процессе как эффективного средства достижения определенных целей в образовании. Расширение образовательных возможностей, предоставляемых обучающимся, снижение нагрузки учащихся, повышение гибкости в планировании и осуществлении учебного процесса, особое место в обучении школьников и студентов уделяется самообразованию, повышению качества выполнения изучаемых дисциплин за счет эффективного